

Flemming Juul Christiansen

Venstre. Partiforandring på trods eller på grund af en stærk partiorganisation?

Venstre fejrede sit 150-års jubilæum i 2020 og har ledet de fleste regeringer efter 2001, hvor partiet tilmed opnåede at blive størst efter at have vendt en langvarig viggende vælgertilslutning, som varede frem til 1980'erne. Forinden havde partiet formålet at omstille sig fra et klasseparti med opbakning især på landet til et borgerligt catch-all parti. Artiklen anlægger med udgangspunkt i Harmel og Janda (1994) et politologisk partiforandringsperspektiv på Venstre især siden 1980'erne. Artiklen noterer sig, at partiet med inspiration fra udlandet gennemførte en ideologisk forandring, først i nyliberal og siden i midtsøgende retning, samt at lederskift også katalyserede forandring, hvortil kommer, at Venstres vælgermæssige succes blev hjulpet på vej af krise hos De Konservative. Artiklen gør her den observation, at Venstre først gennemførte en organisatorisk forandring efter at have opnået succes, ikke før, samt at partiets relativt stærke organisation, modsat de teoretiske forventninger, ikke stod i vejen for en forandring, men tværtimod tilsyneladende gav partiet ressourcer og tid til at gennemføre forandringen. Til slut diskuterer artiklen, om Venstre også formåede at øve indflydelse på den førte politik, ligesom den reflekterer over partiets overordnede situation ved jubilæet, nu i opposition og med ny partileder efter folketingsvalget i 2019, og med færre medlemmer end før.

Nøgleord: partiforandring, partiorganisation, liberale partier, agrarpartier, klassebestemt stemmeadfærd, offentlig politik

I sommeren 2020 kunne partiet Venstre (fulde navn siden 1963: Venstre. Danmarks liberale parti) officielt fejre sit 150-års jubilæum. Mens partiet oplevede viggende vælgertilslutning og lå under Socialdemokratiets gennem størsteparten af det 20. århundrede, ændrede dette sig i de første to årtier af det 21. århundrede under statsministrene Anders Fogh Rasmussen og Lars Løkke Rasmussens regeringer. Dette er blevet tilskrevet en vellykket forandring væk fra at være et parti baseret på landbruget og en økonomisk, liberal ideologi (Andersen og Jensen, 2001; Pedersen og Bille, 2004; Mortensen, 2008; Kosiara-Pedersen, 2019). En forandring som tilsyneladende lykkedes bedre end for agrarpartier i de øvrige nordiske lande, som for især Senterpartiets vedkommende i Norge har fastholdt et agrart præg (Christensen, 1997; Arter, 2001). Undervejs i processen har Venstre først betonet den liberale ideologi, men siden tonet den kraftigt ned.

Selve jubilæet fandt sted i opposition efter folketingsvalget 5. juni 2019, hvorpå der fulgte et dramatisk internt opgør om partilederskabet, ligesom der er tegn på ideologisk splittelse og en vis rådvildhed om linjen under Covid-19-krisen, der også forhindrede en større fejring af jubilæet. Opgøret med både partiets formand og næstformand efter folketingsvalget vidnede om, at det interne partidemokrati i Venstre fortsat besidder en vis styrke. Venstres succesrige forandring efter 2001 skete dermed, selvom medlemmerne fortsat besad en potentiel indflydelse, som de ifølge den teoretiske litteratur kunne tænkes at benytte til at forhindre forandring med. Venstre fremstår dermed som en ”afvigende case”, der går i modsat retning af den teoretiske grundforventning. Denne artikel undersøger, om der er tale om simpel afvigelse knyttet til specifikke historiske faktorer, ikke mindst de interne opgør i Det Konservative Folkeparti i 1990’erne. Samtidig overvejer artiklen, om Venstre som case kan bruges til at formulere en revideret generel forventning, der lyder, at medlemsressourcer kan udgøre en fordel og ikke især en forhindring for et parti under forandring, fordi de sikrer partiet overlevelse på kort og mellemlangt sigt, selv hvis forandringen giver tilbageslag undervejs.

Formålet med artiklen bliver dermed at sætte Venstres nyere historie ind i et politologisk perspektiv med fokus på at beskrive og forklare et partis ideologiske, organisatoriske og ledelsesmæssige forandring (jf. Harmel og Janda, 1994), samtidig med at det længe har fastholdt en relativt stærk partiorganisation. Artiklen inddrager i den forbindelse, hvorvidt partiet har ændret sig fra et masseparti til et catch-all parti med en professionel stab (jf. Bille, 1997). Venstre fastholdt undervejs i sin forandring en partiorganisation med flere medlemmer per vælger end de øvrige danske partier, samtidig med at det formelle interne partidemokrati er forblevet stærkt. Ifølge litteraturen er partimedlemmer ”konservative”, som ønsker at fastholde et partis ideologiske og organisatoriske identitet og dermed står i vejen for partiforandring (jf. Strøm, 1990; Harmel og Janda, 1994). Et vigtigt spørgsmål lyder derfor, hvordan det alligevel kunne lykkes for Venstre at forandre sig med og fastholde formelt medlemsdemokrati?

Artiklen går sådan frem, at den teoretiske ramme først bliver præsenteret kortfattet. Derefter følger en ligeledes kortfattet historisk skildring som baggrund for de efterfølgende afsnit med analyser af forandring i Venstres vælgergrundlag, ideologi og organisation samt forholdet til andre partier og en vurdering af partiets indflydelse på den førte politik. Det fremgår her, at den ideologiske forandring kom først og var mest vidtgående, mens organisatorisk forandring først fulgte meget senere, efter vælgerfremgang og regeringsdeltagelse, og blev en konsekvens heraf fremfor en betingelse for den. Det diskuteres også, om vi politologisk kan lære af Venstres nyere historie, at en relativt stærk

partiorganisation godt kan medvirke til en succesfuld forandring, fordi den kan sikre et stabilt vælgergrundlag, mens forandringen foregår, og give tid og plads til læring og fejl undervejs i processen.

Partiforandring og internt medlemsdemokrati

Ifølge Strøm (1990: 574-576) vil en decentral partiorganisation – karakteriseret ved stærkt internt partidemokrati i form af indflydelse over policybeslutninger, monopol på forfremmelse til embeder i partiet samt lederafsættelighed – betinge, at et parti orienterer sig mere mod at følge sin politiske ideologi (policy) end mod at maksimere vælgere eller opnå politiske embeder (jf. også Skjæveland, 2014: 326-327). Et stærkt partidemokrati vil med andre ord kunne stå i vejen for, at et parti som Venstre forsøger at ændre sig ideologisk, så det bliver i stand til at appellere bredt til flere grupper af vælgere. Harmel og Janda (1994) udbygger Strøms teori og peger på, at partiorganisationer i udgangspunktet er konservative og forsøger at undgå forandringer, men at partier kan blive udsat for ”chok” mht. at opnå partiets primære målsætning – ligesom hos Strøm (1990) kan det være *policy*, *office* eller *vote*, men Harmel og Janda tilføjer partidemokrati som selvstændig målsætning. Hvis disse målsætninger opnås samtidig, vil de ofte risikere at komme i konflikt med hinanden. Et chok kan føre til, at et parti foretager enten organisatoriske eller ideologiske forandringer med henblik på at forbedre sine chancer for at opnå sin primære målsætning. Ændringer på partilederposten kan også være katalysator for forandringer. Pedersen (2010) præsenterer et dansk eksempel på fænomenet, idet ledelsen hos SF fandt det nødvendigt at ændre eller reducere hovedbestyrelsen for at kunne indgå i koalitioner med andre partier, før det kom i regering i 2011. Forholdet til andre partier kunne dermed også udløse partiforandring.

Kort rids af Venstres historie

Venstre regner 1870 som sit stiftelsesår, hvor flere af Rigsdagens grupper, der havde rødder i Bondevennernes Selskab, samledes under betegnelsen ”Forenede Venstre” (Bille, 1997: 54). Partiet fejrede derfor stort jubilæum i 1970 og udgav sin partihistorie i tre bind (Lund og Pedersen, 1970). Partiet var båret af modstand mod grundlovsrevisionen af 1866, hvor Landstinget i højere grad baserede sig på privilegeret valgret end i 1849-grundloven, som Bondevennerne havde opnået indflydelse på vedtagelsen af. Da Det Forenede Venstre vandt stort flertal i Folketinget ved valget i 1872, stillede det krav om, at kongen udnævnte en regering respekteret af folkets flertal, hvilket først blev opnået i 1901. Undervejs var der adskillige splittelser og samlinger af Venstregrupper, ikke mindst på grund af intern uenighed om forsvarets størrelse og formål (Hvidt,

1960) eller omfanget af samarbejde med regeringen og partiet Højre. Efter at Venstrereformpartiet kunne danne regering i 1901, medvirkede uenighed om forsvaret på ny til, at Det Radikale Venstre brød ud i 1905 (Bille, 1997). I 1910 fandt flere partigrupper atter sammen, nu slet og ret under betegnelsen Venstre, som man i den henseende kan argumentere for som det mest retvisende stiftelsesår for det nuværende parti.

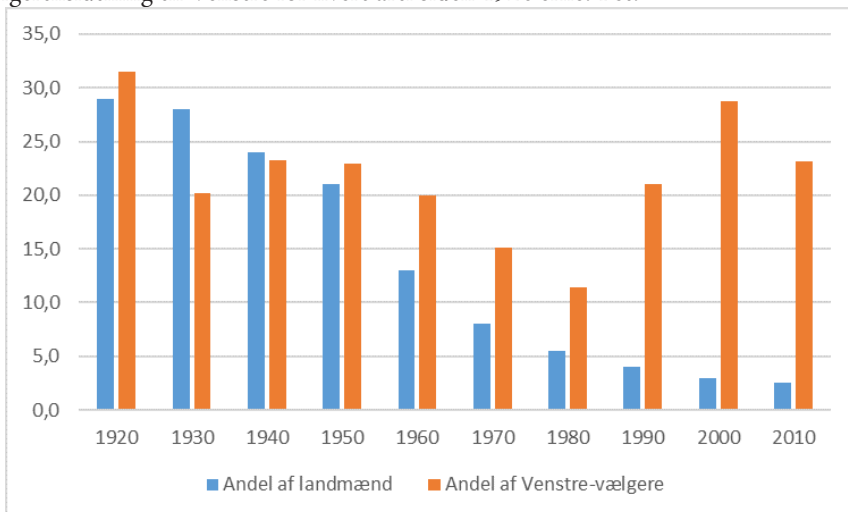
Siden har Venstre udgjort et af det danske partisystems ”fire gamle partier” med kun mindre splittelser og ingen nye sammenlægninger. Først fra 1929 fik partiet en landsdækkende partiorganisation. Trods Venstres sejr i forfatningskampen blev det 20. århundrede dog mere domineret af Socialdemokratiet end af Venstre. Efter 1910 besad sidstnævnte kun indimellem statsministerposten og uden at opnå genvalg (1910-13; 1920-24; 1926-29; 1945-47; 1950-53; 1973-75), bortset fra valg i 1920 og 1953 som følge af grundlovsændringer. Partiet indgik også i regeringer uden selv at få statsministerposten (i fredstid 1968-71 samt 1982-93). Venstre fulgte sine oprindelige politiske krav fra forfatningskampen til dørs ved, trods intern splittelse om linjen, at medvirke til demokratisering af Landstinget og udbredelse af valgretten ved grundlovsrevisionen i 1915. Endelig blev det en Venstre-statsminister, som kunne underskrive den nuværende grundlov fra 1953, som kodificerede parlamentarismen og afskaffede Landstinget (jf. Skjæveland, 2020).

Udviklingen i Venstres vælgergrundlag

I det ”frosne” partisystem efter 1915 delt efter sociale grupper eller klasselinjer kom Venstre til at stå stærkt blandt arbejdsgivere på landet (Elklit, 1988: 44), især gårdejerne. Venstre har ifølge forskelligartede opgørelser over tid formået at fastholde mellem 50 og 80 pct. opbakning fra denne gruppe (Thomsen, 1987; Andersen og Jensen, 2001: 115; Andersen og Andersen, 2003; Valgundersøgelsen, 2007); en opgørelse fra 2019-valget viste støtte til Venstre fra 57 pct. af landmændene (Landbrugsavisen 2019). Før år 1900 arbejdede mere end halvdelen af den danske befolkning på landet (Kyed, 2000: 28), men industrialisering, urbanisering og udvikling af servicesektorer ændrede dette, forstærket af mekanisering og strukturelle ændringer på landet, særligt efter 1960 (Buksti, 1974; Kyed, 2000).

For Venstre fulgtes faldet i andelen af landmænd i lang tid også med et fald i partiets vælgertilslutning (se figur 1). I 1980'erne, hvor partiet nærmede sig en tilslutning på 10 pct., viste interne analyser i partiet, at partiets vælgerskare var ældre, boede på landet, mere landligt baseret og i øvrigt drak mere kirsebærvin! (Mortensen, 2008: 9-10).

Figur 1: Landmænds andel af arbejdsstyrken samt gennemsnitlig procentmæssig vælgertilslutning til Venstre for hvert årti siden 1920'erne. Pct.



Kilder: Kyed (2000). www.dst.dk. Kyed påviser en god sammenhæng mellem landmænds andel af arbejdsstyrken og andelen af befolkningen, som lever af landbrug.

Efter 1990 gik Venstre betydeligt frem og formåede samtidig at ændre sammensætningen af partiets vælgergrundlag. Valgundersøgelserne viser, at partiet mellem 1990 og 2001 forøgede sin tilslutning blandt arbejdere fra 7 til 29 pct. og blandt funktionærer fra 15 til 31 pct. (Andersen og Andersen, 2003: 210). Selvom partiet fortsat stod lidt stærkere på landet (Hansen og Stubager, 2017: 90), faldt andelen af landmænd i vælgergrundlaget fra 25 pct. i 1987 til 7 pct. i 1998 (Andersen og Jensen, 2001: 117). Med hensyn til uddannelse lignede partiet nu befolkningsgennemsnittet. Venstre stod dog stærkest blandt privatansatte og mænd, ligesom partiets gennemsnitsindkomst blev lidt større end for hele befolkningen (Andersen og Andersen, 2003: 218).

Selv da partiet gik kraftigt tilbage i 2015, skete det bredt over sociale grupper (Hansen og Stubager, 2017: 90) – og ikke som ved valget i 1977, hvor partiet havde mistet de mange nye vælgere, det havde opnået med en statsministereffekt ved valget i 1975. Dermed giver det mening at hævde, at Venstre vælgermæssigt har formået at skifte karakter fra et landbrugsbaseret masseparti til et catch-all parti, som rækker ud til borgerlige vælgere på tværs af sociale grupper.

Venstre har siden rivaliseret med Socialdemokratiet om emneejerskab i vælgerens øjne på en række områder (Andersen, 2003: 165-167; Hjorth, 2017: 197). Det gælder ældrepleje, sundhed og balance mellem skat og velfærd, hvor Socialdemokratiet traditionelt har emneejerskab, men hvor Venstre ikke mindst på

sundhedsområdet har gjort indhug, hvilket skete ved at angribe en række problemer i sektoren og siden gennemføre omfattende reformer (Mortensen, 2008: 129). Vælgerne har traditionelt anset Venstre for at være bedst til at styre samfundsøkonomien, mens Socialdemokraterne fortsat er blevet anset for bedst til at håndtere emner som ”arbejdsløshed” og ”miljø”. Så også i forhold til en række forskellige emner lykkedes det for Venstre at udbrede sin vælgermæssige appel.

Var partiforandring ideologisk, organisatorisk eller på partilederposten årsag til Venstres vælgermæssige succes? De følgende afsnit analyserer interne forandringer ideologisk og organisatorisk. Derefter diskuterer artiklen ydre eller kontekstuelle betingelser, som kunne tænkes at gøre forholdene gunstige for Venstre uafhængigt af partiets forandring.

Venstres ideologi og placering

Internationalt er Venstre ofte blevet placeret som et agrarparti eller som agrarliberalt (Berglund og Lindström, 1978: 17; jf. Arter, 2001), mens partiet siden 1963 har haft betegnelsen ”liberal” i sit partinavn og sidder sammen med Det Radikale Venstre i ALDE-gruppen i Europa-Parlamentet, ligesom partiet også er med i den Liberale Internationale. Det afspejler et parti, som både har repræsenteret interesser og en ideologi, som historisk også var sammenfaldende.

Som vi har set, udgjorde landbefolkningen historisk Venstres vælgergrundlag. Den havde både politisk og økonomisk interesse i at forfægte en liberal ideologi. Politisk gjaldt det at opnå fuld og lige valgret, og økonomisk var dansk landbrug forbundet med eksportinteresser, også i højere grad end for det øvrige Norden, hvis agrarpartier har lagt mindre vægt på økonomisk liberalisme. Landbrugseksporten var også af betydning for, at Venstre tidligt blev fortalere for dansk medlemskab af EF (senere EU). Venstre forfægter fortsat ofte landbrugsinteresser, fx i forbindelse med Landbrugspakken i 2015. Landbrugets organisationer fremgår af Venstres partiregnskaber som større bidragsydere. Partiet har dog indimellem stået på mål for miljøinteresser, selv hvor de dermed kom i konflikt med landbruget, fx angående vandmiljøplanerne (Bille, 1998: 277). I en international sammenligning må Venstre betegnes som et parti med en ”klassisk” og ”økonomisk” liberalisme, som historisk har forfægtet frihandel og en begrænset offentlig sektor (jf. Heywood, 2007: 43-60; Vincent, 2009: 23-55; Close, 2019). Liberalismen fik dog en særlig dansk form med Grundtvigs tanker og folkehøjskolen, hvor mange unge landmænd fik uddannelse (Korsgaard, 2014). Ordet ”frihed” går igen meget ofte i Venstres principprogram (Venstre, 2006).

Liberalismen som ideologi fik stor betydning for Venstres fornyelse fra 1980’erne og frem. Det skete med inspiration fra ”nyliberalismen” med refe-

rence til tænkere som Hayek og Friedman (Haarder og Severinsen, 1982; jf. Nevers, Olsen og Sylvest, 2013: 295). Den senere partileder Anders Fogh Rasmussen (1993) refererede til Nozicks begreber om minimalstaten og frisind som alternativ til socialstat og ”slavesind”. Liberale tanker fremført med styrke af partiets leder og mangeårige udenrigsminister, Uffe Ellemann-Jensen, ramte tidsånden efter Murens fald, blandt andet ved betydelig aktivisme for det europæiske samarbejde og at få anerkendt de baltiske lande som selvstændige.

Fremhævnningen og uddybningen af den liberale ideologi placerede Venstre tydeligere end Det Konservative Folkeparti og medvirkede givetvis til Venstres fremgang på dette partis bekostning. Det rakte dog ikke til at erobre regeringsmagten, selvom det ved valget i 1998 var lige ved. Analysen i partiet lød nu, at medianvælgeren fortsat ønskede velfærdsstaten (Mortensen, 2008: 117-121). Med inspiration fra ”New Labour” og de socialdemokratiske tanker om en tredje vej (Gould, 1998) formulerede Venstre nu et budskab om at beholde den offentlige sektors ydelser, men samtidig gøre den mere effektiv gennem reformer og mere konkurrencebetonet i samspil med det frie marked i form af mere udlicitering og ordninger med ”frit valg”. Partiet formulerede en ”kontraktspolitik”, hvor meget præcise mål forud for et folketingsvalg blev søgt gennemført efterfølgende (Kurrild-Klitgaard, 2011). På den måde søgte Venstre at give vælgerne tryghed for, at det ikke ville afvikle velfærdsstaten. Venstre fastholdt i store træk denne position efter magtskiftet i 2001, hvor partiet vandt stor fremgang og dermed så ud til at lykkes med at maksimere vælgere med en målsætning om at komme i regering. Liberale kritikere i partiet blev nu bedt om at dæmpe sig, hvis de satte spørgsmålstegn ved velfærdsstaten (Bille, 2006: 72). Nedskæringspolitikken efter Finanskrisen i 2009 skete ikke med omfattende henvisning til liberal ideologi, og i 2019-valget lovede Venstre ”Samme velfærd som Socialdemokratiet, bare uden skattestigninger”. Den midtsøgende placering i velfærdspolitikken har givet plads til et mere fuldtønt liberalt parti som Liberal Alliance. Tabel 1 viser partiets placering i Chapel Hill Expert Survey sammenlignet med andre partier. Det viser et parti, som generelt er placeret lidt til højre for centrum på de fleste dimensioner og ellers moderat EU-positive samt mere orienteret mod landområderne end de øvrige partier.

På emner som udlændingepolitik samt ”lov og orden” kan et parti med et liberalt udgangspunkt komme under et krydspres fra mere konservativt indstillede borgerlige kredse, sådan som det også historisk var tilfældet med forsvarspolitikken. Uffe Ellemann-Jensen ville som partileder ikke have valget i 1998 til mest at handle om udlændingepolitik (Mortensen, 2008: 143-146). Det ændrede sig med skift af partileder, idet Anders Fogh Rasmussen skærpede kritikken af SR-regeringens udlændinge- og retspolitik efter 1998 med krav om stram-

Tabel 1: Venstres og andre udvalgte partiers placering på forskellige emner i 2014

Emne	Venstre	Konservative	Liberal Alliance	Dansk Folkeparti	Radikale Venstre	Socialdem.
Omfordeling	7,0	6,75	8,25	3,6	5,25	3,25
Udlændinge	7,7	7,1	4,1	9,7	2,6	5,5
Miljø	7,2	6,7	7,75	6,9	3,0	4,2
EU	5,9	5,5	3,8	1,9	6,8	6,0
Land/by	7,7	5,2	2,6	6,6	2,8	3,9
Lov og orden	7,0	7,2	5,1	8,6	3,1	5,2

Note: Alle variable går mellem 0 og 10: EU (0 mod, 10 for), miljøpolitik (0 mod, 10 for), Omfordeling (0 for, 10 mod), udlændingepolitik (0 ikke restriktiv, 10 restriktiv), land/by (0 by, 10 land), lov og orden 0 ikke restriktiv, 10 restriktiv. Værdier fra 2014 på nær land/by og EU mht. Radikale Venstre. (2010).

Source: Chapel Hill expert data: Polk et al. (2017). Ekspertdata baseret på surveys.

ninger, som også blev gennemført efter 2001. Nu blev der også talt meget om ”kulturkamp”, som udover strammere rets- og udlændingepolitik også betød ”opgør med smagsdommere” samt et bredere ønske om at præge befolkningens holdninger væk fra ”planøkonomi, centralisme, teknokratisk planlægning og formynderi” hen mod ”valgfrihed, privat konkurrence og en mere frihedsvenlig kultur” (Kurrild-Klitgaard, 2011: 48-51).

Særligt efter at Venstre er kommet i opposition efter 2019 og forløbet i forbindelse med skift af partiledere tyder det på, at partiet står splittet på ”den værdipolitiske akse”. Internationalt orienterede, liberale holdninger rundt om den nye partiformand, Jakob Ellemann-Jensen, og mere stramme, konservative holdninger i værdipolitikken rundt om den nye næstformand, Inger Støjberg. Socialdemokratiets strammere linje i spørgsmålet betyder, at udlændingepolitik nu ikke er nok til at vinde valg. Alligevel forstærkes dilemmaet af, at det muligvis vil koste vælgere at opgive en ”strammerlinje” i disse spørgsmål til fordel for en mere ideologisk liberal position.

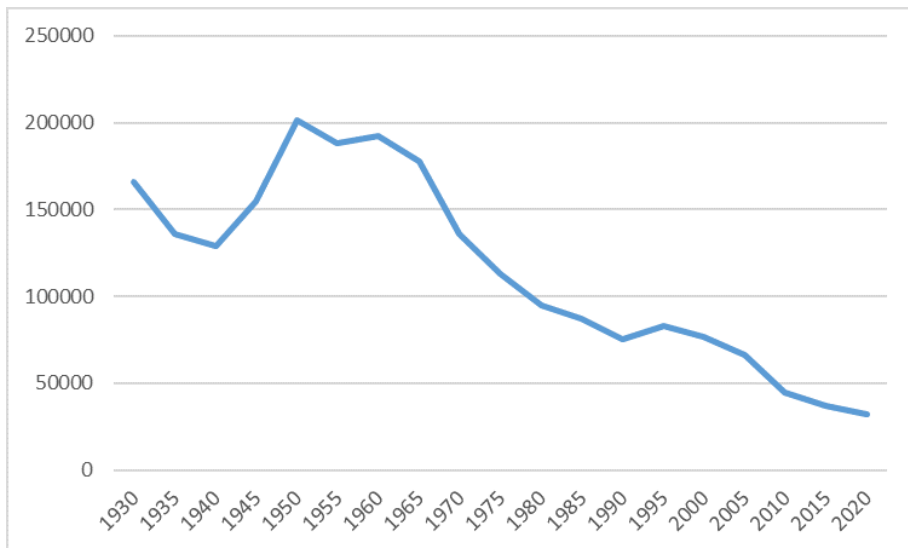
Ideologisk forandring syntes at have betydning for Venstres vælgermæssige succes fra 1990’erne, hvor den liberale ideologi først erobrede borgerlige vælgere, mens ideologien siden blev nedtonet for også at nå medianvælgeren. Samtidig fik udlændingepolitik større betydning. Partilederskift spillede en rolle i forandringsprocesserne. Vi skal nu se på, hvordan eller om partiorganisationen påvirkede forandringsprocessen.

Venstres organisatoriske forandring: medlemmer som forhindring eller forudsætning

Venstres formelle interne demokrati er forblevet stærkt med medlemsvalgte organer, der blandt andet vælger partiets formand og leder samt vedtager partiets program. I Venstres tilfælde ser en vellykket partiforandring således ud til mod de teoretiske forventninger at have kunnet finde sted, samtidig med at partiet har opretholdt en partiorganisation med stærke formelle kompetencer.

Historisk formåede Venstre – i lighed med de øvrige nordiske agrarpartier (Arter, 2001) – at organisere en meget stor andel af sine vælgere, og også flere end de øvrige danske partier. Det toppede omkring 1950, hvor hele 46 pct. af vælgerskaren stod som medlemmer. Siden er denne andel faldet kraftigt og lå i 2015 på blot 5 pct. (se figur 2). Særligt efter strukturreformen vedtaget i 2005 har partiet tabt mange medlemmer.

Figur 2: Medlemmer af Venstre, 1930-2015, femårsintervaller



Kilder: Clausen (1979); Bille (1997); Folketingets Oplysning (2017). www.projectmapp.eu/databases/. 2020-værdi er for 31/12 2018.

Dermed kan Venstre nu siges at have tabt meget af sin historisk stærke partiorganisation. Da partiet især fra 1980'erne påbegyndte sine ideologiske forandringer og opnåede vælgerfremgang, lå dets medlemsandel dog fortsat højere end for andre partier, ligesom partiet stod stærkt med mange borgmestre rundt om i kommunerne, især på landet. Partiets traditionelle støtter, landmændene,

udgjorde endnu i 2000 hele 16 pct. af medlemsskaren (Hermansen et al., 2003: 96). Partiet besad med andre ord et bagland, som kunne stille sig i vejen for forandring (jf. Mortensen, 2008). Forslagene om fornyelse stødte også på en vis modstand. Det åbne opgør i 1984 om formandsposten stod mellem en tidligere tv-journalist og en gårdejer. Det store flertal for Uffe Ellemann-Jensen på tværs af landsdele tyder på, at også medlemmer med en traditionel partibaggrund så en interesse i, at partiet vandt styrke og dermed måske bedre kunne varetage deres interesser, uanset at partiet måske ville ændre profil. Ved valget i 1987 gik Venstre dog fortsat tilbage, og først ved valget i 1990 opnåede partiet betydelig fremgang. Det tog med andre ord nogen tid, før den ønskede vælgerfremgang viste sig.

Trods færre medlemmer har Venstre fastholdt en struktur med internt partidemokrati på organisatorisk niveau, som svarer til et massepartis (Bille, 1997). Det indebærer organisering i vælgerforeninger samt på kommune-, valgkreds-, regions- og nationalt niveau. Nærmest uden undtagelse (den er nogle, men ikke alle, kandidater til Europa-Parlamentet) nomineres kandidater lokalt. Venstres årlige landsmøde er den højeste besluttede myndighed, som også vedtager partiets principprogram. Hver vælgerforening har en delegeret for hver 150 partimedlemmer, men dog mindst én delegeret uanset størrelse. Der er også repræsentanter for andre dele af partiet, herunder dets valgte medlemmer, men partimedlemmernes andel er klart den største. Landsmødet vælger partiets formand og næstformand.

Partiets struktur blev ændret i 2006, hvor hver kommune-forening fik ét medlem af Venstres hovedbestyrelse. Det indebærer en styrkelse af indflydelsen til Venstre-medlemmer i små kommuner med få og typisk også ”nye” medlemmer (som fx Vallensbæk) på bekostning af kommuner og partiforeninger med mange partimedlemmer (fx Ringkøbing-Skjern). Vedtægtsændringen fulgte op på strukturreformen og svækkede medlemmer fra Venstres traditionelle bagland.

Dermed gennemførte Venstre ikke blot ideologiske forandringer i 1980’erne og 1990’erne, men også en organisatorisk i 2000-årene. Timingen af ændringen er dog værd at hæfte sig ved. Den kom efter og ikke før, at partiet opnåede vælgermæssig gevinst, regeringsmagt og policyindflydelse i form af strukturreformen. Forandringen blev snarere en følge af, end årsag til, partiets succes. Før 2006 var Venstre således præget af betydelig organisatorisk stabilitet. De seneste større forandringer af partiets vedtægter fandt sted i hhv. 1965 og 1970 (Bille, 1997; Venstre, 2012). Det indebærer, at partiet gennemførte de ideologiske forandringer i en stabil organisatorisk ramme. Det giver anledning til at overveje, om de stabile organisatoriske forhold, og de fortsat relativt mange medlemmer, gav Venstre ressourcer og ryggtøtte vælgermæssigt til at klare sig

gennem en forandringsproces (jf. Katz, 1990). Den organisatoriske stabilitet kan dermed have hjulpet partiet, snarere end modsat. Der var tid til at afvente bedre tider som ved tilbagegangen ved valget i 1987. De fleste ledere af Venstre har opnået godt ti år på posten, hvilket også udgør et vidnesbyrd om stabilitet og større langmodighed ved tilbagegang end hos ikke mindst Det Konservative Folkeparti. Forskellen kan skyldes, at den konservative leder bliver valgt af folketingsgruppen, mens Venstres leder er forankret i partiorganisationen og dermed vanskeligere at vælte.

Der har ikke været noget åbent opgør på landsmødet om partilederskabet siden det omtalte i 1984. Efter folketingsvalget i 2019, hvor Venstre gik frem, men samtidig tabte regeringsmagten, opstod der uro om partiets ledelse, idet partiets næstformand, Kristian Jensen, offentligt erklærede sig uenig i formandens linje under valgkampen. Forløbet skal ses i sammenhæng med en aflyst udfordring af partilederen fra næstformanden tilbage i 2014. Det var dengang udløst af sager om, at Venstre betalte for formandens påklædning, men hang givetvis også sammen med en generel utilfredshed med formanden fra partiets traditionelle (især jyske) bagland. I 2019 indkaldte Venstres forretningsudvalg til et ekstraordinært landsmøde med valg af formand og næstformand som eneste punkt på dagsordenen. Både partiets formand og næstformand siden 2009 trak sig derpå som kandidater, og i stedet blev den politiske ordfører, Jakob Ellemann-Jensen, valgt som eneste opstillede. Det blev ikke længere, som i flere tidligere tilfælde (1978, 1998 og 2009) partiets næstformand, som automatisk rykkede op. Formand og næstformand har som oftest og er nu fortsat fordelt med en fra Jylland og en fra øerne. Forløbet viste, at partiets organisation og partidemokrati var stærkt nok til at sætte sig igennem, uanset at den afgående formand påpegede, at der i dag er langt færre partimedlemmer end vælgere hos Venstre, idet han nok mente at have fået sit mandat styrket hos sidstnævnte.

Selvom Venstre har tabt styrke på medlemsniveau, har forøget partistøtte som for andre partier gjort det muligt at styrke partiet centralt. I 2017 havde partiet 44 fuldtidsansatte mod 28 tilbage i 1995 (Økonomikontoret, 2017: 24; Bille, 1997: 270). De rådgiver om blandt andet politik, økonomi og kommunikation, hvilket får Venstre til at fremstå som et stadigt mere elektoralt-professionelt parti snarere end et medlemsbåret masseparti uanset vedtægterne (jf. Panebianco, 1988). Partiets hovedkontor i Søllerød bruger kun halvt så mange penge på løn som partigruppens sekretariat (Folketinget, 2019). Også dette tyder på styrkelse af ressourcerne rundt om partiets øverste ledelse. Selvom man i forbindelse med folketingsgruppen taler om ”højt til loftet og langt til døren”, findes der en betydelig topstyring, som gruppemedlemmer også indimellem klager over i medierne. De væsentligste policybeslutninger om partiets place-

ring i aftaler med andre partier og mht. offentlige udmeldinger om dag-til-dag politik ligger formentlig på dette centrale niveau. Som i andre danske partier er partisammenholdet i afstemninger stort (jf. Skjæveland, 2001).

Den største del af Venstres indtægter kommer i vore dage fra den offentlige partistøtte. I 2017 udgjorde medlemskontingenter 12 pct. af partiorganisationens samlede indtægter, mens bidrag fra organisationer og private udgjorde 17 pct., men dog 36 pct. i valgåret 2015 (Folketinget, 2017). Ud over landbruget samt arbejdsgiverforeninger som støtter har Venstre også en erhvervsklub, som gør det muligt for bidragsydere at samle bidrag til partiet og forblive anonyme. Venstres hovedbestyrelse og folketingsgruppe havde historisk et betydeligt personsammenfald med ledelsen af landbrugets organisationer, men fra 1970'erne og fremefter blev det stadig mere sporadisk og er nu nærmest ophørt (Christiansen, 2012). I dag er Venstres forbindelser med virksomheder og organisationer blevet mere netværksbaserede (jf. Kosiara-Pedersen, 2019: 57).

Skyldtes Venstres fremgang gunstige kontekstuelle betingelser?

Artiklen har hidtil taget udgangspunkt i, at partier forandrer sig for at blive bedre til at opnå sine primære målsætninger. Dette afsnit belyser kortfattet betydningen af gunstige vilkår for Venstres konkurrence om vælgerne. Det gælder som antydnet forud særligt for Det Konservative Folkeparti og Socialdemokratiet.

Gennem 1990'erne var Det Konservative Folkeparti ramt af intern uro. Dette parti havde ellers i 1980'erne vokset sig dobbelt så stort som Venstre med Poul Schlüter som statsminister, men også som ledende parti forsøgte ikke "at fylde for meget" (Tamm, 1999; Pedersen, 2014). Efter hans afgang som statsminister efter Tamilsagen fulgte intern rivalisering om blandt andet partilederposten. Vælgerundersøgelser viser, at Venstre i denne periode formåede at blive større end de Konservative i en række bymæssige områder, ikke mindst nord for København (Nielsen, 1999: 44-45).

Socialdemokratiet var gennem 1990'erne internt splittet i udlændingspørgsmålet og også under pres fra sin regeringspartner, Det Radikale Venstre, til ikke at føre en for stram politik. Det formåede Venstre at udnytte, som nævnt især efter at Anders Fogh Rasmussen blev partileder i 1998, ved kritik af regeringens politik på dette område (Green-Pedersen og Odmalm, 2008). Det førte til, at mange vælgere, som traditionelt havde stemt socialdemokratisk, men ikke delte partiets holdning på dette politikområde, nu blev villige til at flytte deres kryds hen over midten, især til Venstre eller Dansk Folkeparti. Udlændingspørgsmålet lå i toppen af vigtige emner ved de fleste efterfølgende valg på nær 2011 (økonomi) og 2019 (klima).

De to eksempler tyder på, at Venstre stod over for svækkede konkurrenter. Omvendt var den ideologiske forandring hos Venstre en forudsætning for at kunne udnytte denne svækkelse, først ved at betone liberalismen og siden tone den ned og samtidig gøre mere ud af udlændingepolitik.

Førte Venstres fremgang til indflydelse på nyere dansk politik?

Når Venstre i vidt omfang har været villig til at tilpasse sin ideologi for at kunne appellere til vælgere, vinde regeringsmagten og indgå kompromisser i samarbejde med andre partier, har partiet så gjort en forskel, eller har den midtsøgende kurs reduceret partiet til ”tankpasser” af velfærdsstaten? Kurrild-Klitgaard (2011) anerkender, at Venstre gennemførte en række reformer i sin tid ved magten, men anfægter et argument fra Anders Fogh Rasmussen om, at en fortsat stor velfærdsstat med liberale tilpasninger skulle gøre befolkningen mere åben for en generel borgerlig politik. Snarere kan den få de borgerlige vælgere til også at støtte op om velfærdsstaten. Desuden peger han på, at VK-regeringen trods skattestop ikke i større omfang reducerede skattetrykket. Han konkluderer på den baggrund, at de ti år med VK-regeringerne 2001-2011 ikke afgørende flyttede Danmark politisk i en anden retning (2011: 61).

Andre argumenter kan dog pege på, at de Venstre-ledede regeringer faktisk førte til en mere borgerlig eller liberal politik. De større reformer blev gennemført mht. velfærd, skat, pensioner og kommunernes struktur, hvilket blandt andet tilsigtede at gøre kommunerne store nok til at kunne håndtere offentlige udbud og i det hele taget opnå stordriftsfordele i den offentlige administration (Christiansen og Klitgaard, 2008). Desuden var reformerne et ønske fra koalitionsparterne, De Konservative og Dansk Folkeparti. Selvom strukturreformen skulle føre til en mere effektiv offentlig sektor, hvilket var en del af Venstres politik, fjernede den også et decentraliseret kommunalt niveau med små landkommuner, hvor netop Venstre stod stærkt. Det var således en pris, partiet måtte betale som følge af at have opnået en gunstig position i regering.

Desuden gennemførte VK-regeringen opstramninger i udlændinge- og retspolitikken. Her har Venstre dog samtidig arbejdet for lempeligere regler mht. arbejdskraftsindvandring, som er efterspurgt fra arbejdsgiverside. I opposition 2011-2015 medvirkede Venstre desuden i en langsigtet skatteaftale samt i den EU-initierede budgetlov, som måske har vist sig som det mest effektive redskab til at opnå offentlig udgiftsstyring.

Konklusion: Hvordan gennemførte Venstre en partiforandring på trods af medlemsdemokrati?

Venstre udgør et eksempel på en temmelig vellykket partiforandring. Partiet formåede at gå fra at være et masseparti med en svindende vælgerbase på landet til et catch-all parti med appel bredt til borgerligt-liberale vælgergrupper i de fleste egne af landet. Venstre opnåede at blive det største parti i en årrække, besidde statsministerposten og blev dermed på mange måder det mest betydningsfulde danske parti gennem de to første årtier af det 21. århundrede. Samtidig fastholdt partiet en stærk formel medlemsindflydelse, som senest viste sin betydning ved formandsskiftet i 2019. Ud fra artiklens teoretiske ramme giver det mening at spørge, om eller hvordan forandringer i partiets ideologi, organisationsstruktur og lederskab medvirkede til at gøre denne forandring mulig for Venstre (jf. Harmel og Janda, 1994)? Konklusionen lyder, at ideologisk forandring og partilederskift var vigtige, mens de organisatoriske forandringer først kom senere og ikke afgørende svækkede det formelle medlemsdemokrati, som dermed heller ikke som forventet i teorien satte sig afgørende imod partiets forandring. Det kan skyldes, at medlemmerne også så fordel af forandringen for at få varetaget sine interesser. Venstre som case tyder også på, at den stærke medlemsorganisation gav tid til at foretage omstillingen, fordi der fortsat fandtes en vælgermæssig stabil kerne. Partiledelsen og særligt næstformanden har forsøgt at pleje baglandet i forbindelse med større reformer (jf. Mortensen, 2008). Samtidig var konteksten gunstig i form af interne svækkelser hos Det Konservative Folkeparti og Socialdemokratiet, men ideologisk forandring hos Venstre udgjorde i to omgange en forudsætning for at drage nytte heraf.

Først blev partiet en del af en nyliberal bølge, hvormed Venstre fik gjort indhug i hidtidige konservative vælgere, mens partiet samtidig var ramt af en indre krise. Et ideologisk nærtliggende parti i krise udgør en tillægsbetingelse, som teorien om partiforandring ikke er opmærksom på, men Venstres ideologiske udgjorde en nødvendig forudsætning. Dernæst lagde Venstre sig ind på midten i velfærdspolitikken og indledte samarbejde med Dansk Folkeparti om udlændingepolitikken, hvormed partiet gennem yderligere ideologisk forandring drog fordel af intern splittelse hos Socialdemokratiet og dette partis binding til Radikale Venstre. Lederskiftene i 1984 og 1998 fungerede her som katalysatorer for partiets ideologiske forandring.

Mht. organisatoriske forandringer kom vedtægtsændringer, som indebar styrkelse af ”nye” medlemmer på bekostning af traditionelle, først efter partiets fremgang i vælgerskaren. De blev en følge af, at nye medlemmer og vælgere kom ind i partiet snarere end omvendt. Den relativt stærke partiorganisation stod ikke i vejen for partiets forandring ideologisk. Det kan omvendt være, at

den gav partiet en ressourcemæssig fordel og stemmer i ryggen at falde tilbage på, hvis forandringen skulle mislykkes. I Norge og Sverige kan man tilsvarende se, at de tidligere agrarpartier med relativt mange medlemmer vælgermæssigt har formået at klare sig bedre end de "rene" liberale partier, som typisk har haft færre medlemmer og kernevælgere. Det interne partidemokratis betydning i Venstre på trods af medlemstilbagegang viste sig alligevel fortsat at have betydning i forbindelse med to udfordringer af Lars Løkke Rasmussen som partileder, hvoraf den seneste i 2019 førte til hans afgang.

Hvordan står Venstre nu rustet efter fejringen af sit 150-år jubilæum og på tærsklen til 2020'erne? Ved 2019-valget genvandt partiet positionen som det ubetinget største borgerligt-liberale parti og Socialdemokratiets hovedudfordrer til statsministerposten. Vælgerskaren ligner danskerne som helhed nogenlunde pænt, og partiet er stort nok til at præge den offentlige dagsorden. Partiet står alligevel over for en række problemer, som delvist er en følge af partiets vellykkede forandring til et catch-all parti. Partiet skal forsøge at finde en balance mellem liberale og konservative positioner i værdipolitiske spørgsmål om især udlændingepolitik og lov og orden, herunder fx spørgsmål om overvågning i det offentlige rum. Her risikerer partiet en åben intern rivalisering, der tidligere skadede Det Konservative Folkeparti. Hvis Socialdemokratiet formår at fastholde en stram linje i udlændinge- og retspolitikken, er der heller ikke længere plads for Venstre til at udfordre socialdemokratiske regeringer herfra. Velfærdsstaten, hvor Socialdemokratiet nyder emneejerskab, er også fortsat populær. Covid-19-krisen i 2020 gav stor fremgang i meningsmålingerne til regeringspartiet. Der ser ikke ud til at være en oplagt formel, som den der virkede efter 1998. Forholdet mellem land og by er også blevet aktualiseret af diskussioner om Udkantsdanmark, forslag om nedlæggelse af regioner samt udligningsreform, og også her kan interesserne være forskellige mellem nye og gamle Venstrehøjborger. Sammenlignet med 1980'erne har Venstre heller ikke længere en nær så omfattende medlemsorganisation at falde tilbage på. Så hvis argumentet om, at den kan udgøre en styrke i visse situationer, står partiet svækket i fremtidige krisesituationer og med mindre spillerum for ideologisk fornyelse. Den nye partiformand roses som sin far for sine evner til at kommunikere, men hans politiske projekt tegner endnu uklart, idet han dog kunne synes at ville trække partiet generelt i en mere liberal retning. Her ligger måske nogle muligheder. Covid-19-krisens mange tiltag både politisk og økonomisk kan på langt sigt ramme vælgergrupper, som efterlyser mere frihed og mindre formynderi.

Litteratur

- Andersen, Johannes og Jørgen G. Andersen (2003). Klassernes forsvinden, pp. 207-221 i Jørgen G. Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring: Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime Academic.
- Andersen, Jørgen G. (2003). Partiernes image: De borgerlige er bedst til at sikre velfærden, pp. 151-170 i Jørgen G. Andersen og Ole Borre (red.), *Politisk forandring: Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*. Aarhus: Systime Academic.
- Andersen, Jørgen G. og Jan B. Jensen (2001). The Danish Venstre: Liberal agrarian or centrist?, pp. 96-131 i David Arter (red.), *From Farmyard to City Square?: The Electoral Adaptation of the Nordic Agrarian Parties*. London: Ashgate.
- Arter, David (2001). *From Farmyard To City Square?: The Electoral Adaptation of the Nordic Agrarian Parties*. London: Ashgate
- Berglund, Sten og Ulf Lindström (1978). *The Scandinavian Party System(s): A Comparative Study*. Lund: Studentlitteratur.
- Bille, Lars (1997). *Partier i forandring*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Bille, Lars (1998). *Dansk partipolitik 1987-1998*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Bille, Lars (2006). *Det nye flertal. Dansk partipolitik 2001-2005*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Buksti, Jacob A. (1974). *Et enigt landbrug? Konflikt og samarbejde mellem landbrugets organisationer. En studie i landbrugets organisationsforhold 1957-61*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Christensen, Dag A. (1997). Adaptation of agrarian parties in Norway and Sweden. *Party Politics* 3 (3): 391-406.
- Christiansen, Flemming J. (2012). Organizational de-integration of political parties and interest groups in Denmark. *Party Politics* 18 (1): 27-43.
- Christiansen, Peter M. og Michael B. Klitgaard (2008). *Den utænkelige reform. Strukturereformens tilblivelse 2002-2005*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Clausen, H. C. (1979). 1929-1945. De første år, pp. 136-169 i Kurt Sørensen (red.), *Venstre: 50 år for folkestyret*. Holte: Forlaget Liberal.
- Close, Caroline (2019). The liberal party family ideology. Distinct but diverse, pp. 326-347 i Caroline Close og Emilie van Haute (red.), *Liberal Parties in Europe*. London: Routledge.
- Elklit, Jørgen (1988). *Fra åben til hemmelig afstemning: Aspekter af et partisystems udvikling*. Aarhus: Politica.
- Folketinget (2017). De politiske regnskaber 2015. https://www.ft.dk/-/media/pdf/om_folketinget/regnskaber/partiregnskaber/partiernes-regnskab-samlet/partiregnskaber-2015.ashx (16. maj 2019).

- Folketinget (2019). De politiske partiers regnskaber for 2017. <https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/organisation/folketingets-administration/folketingets-regnskaber/partierne/2017-regnskabshaefte.ashx?la=da> (20. august 2019).
- Folketingets oplysning (2017). Partiernes medlemstal fra 1960. <https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/partier/om-politiske-partier/tal-og-fakta-om-partier/partiernes-medlemstal-fra-1960.ashx> (1. oktober 2020).
- Gould, Philip (1998). *The Unfinished Revolution*. Little: Brown.
- Green-Pedersen, Christoffer og Pontus Odmalm (2008). Going different ways? Right-wing parties and the immigrant issue in Denmark and Sweden. *Journal of European Public Policy* 15 (3): 367-381.
- Hansen, Kasper M. og Rune Stubager (2017). *Oprør fra udkanten: Folketingsvalget 2015*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Harmel, Robert og Kenneth Janda (1994). An integrated theory of party goals and party change. *Journal of Theoretical Politics* 6 (3): 259-287.
- Hermansen, Jan H., Lars Bille, Roger Buch, Jørgen Elklit, Bernhard Hansen, Karina Pedersen og Hans J. Nielsen (2003). *Undersøgelse af medlemmerne af de danske partiororganisationer*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag/Magtudredningen.
- Heywood, Andrew (2007). *Political Ideologies: An Introduction*. London: Macmillan.
- Hjørth, Frederik (2017). Emneejerskab – hvilke partier ejer hvilke emner?, pp. 193-205 i Kasper M. Hansen og Rune Stubager (red.), *Oprør fra udkanten. Folketingsvalget 2015*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Hvidt, Kristian (1960). *Venstre og forsvarssagen 1870-1901*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Haarder, Bertel og Hanne Severinsen (1982). *Nyliberalismen og dens rødder*. Holte: Forlaget Liberal.
- Katz, Richard S. (1990). Party as linkage: A vestigial function? *European Journal of Political Research* 18 (1): 143-161.
- Korsgaard, Ove (2014). *N. F. S. Grundtvig as a political thinker*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Kosiara-Pedersen, Karina (2019). The Danish liberal parties, pp. 44-59 i Caroline Close og Emilie van Haute (red.), *Liberal Parties in Europe*. London: Routledge.
- Kurrild-Klitgaard, Peter (2011). Kontraktpolitik, kulturkamp og ideologi 2001-2011. *Økonomi og Politik* 84 (3): 47-62.
- Kyed, Karsten (2000). *Dansk jordbrug som erhverv i det 20. århundrede*. København: DSR Forlag.
- Landbrugsavisen* (2019). Meningsmåling: Landmænd holder sig trofast til Venstre, 2. juni.
- Lund, Hans og Arne F. Pedersen (1970). *Et folk vågner. Venstre i 100 år. Bind I*. Holte: Forlaget Liberal.

- Mortensen, Hans (2008). *Tid til forvandling. Venstres vej til magten*. København: Gyldendal.
- Nevers, Jeppe, Niklas Olsen og Casper Sylvest (2013). Intermezzo: Liberalisme i Danmark siden ca. 1980, pp. 293-305 i Jeppe Nevers, Niklas Olsen og Casper Sylvest (red.), *Liberalisme. Danske og internationale perspektiver*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Nielsen, Hans J. (1999). Rundt om i landet, pp. 39-47 i Johannes Andersen, Ole Borre, Jørgen G. Andersen og Hans J. Nielsen (red.), *Vælgere med omtanke. En analyse af folketingsvalget 1998*. Aarhus: Systeme.
- Panbianco, Angelo (1988). *Political Parties: Organization and Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pedersen, Anders A. (2014). *Det konservative kollaps. Et partis storhed og fald*. København: Rosenkilde Bahnhof.
- Pedersen, Helene H. (2010). How intra-party power relations affect the coalition behaviour of political parties. *Party Politics* 16 (6): 737-754.
- Pedersen, Karina og Lars Bille (2004). Electoral fortunes and responses of the Social Democratic Party and Liberal Party in Denmark: Ups and downs, pp. 207-233 i Peter Mair, Wolfgang C. Müller og Fritz Plasser (red.), *Political Parties and Electoral Change: Party Responses to Electoral Markets*. London: Sage.
- Polk, Jonathan, Jan Rovny, Ryan Bakker, Erica Edwards, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Jelle Koedam, Filip Kostelka, Gary Marks, Gijs Schumacher, Marco Steenbergen, Milada Vachudova og Marko Zilovic (2017). Explaining the salience of anti-elitism and reducing political corruption for political parties in Europe with the 2014 Chapel Hill Expert Survey data. *Research & Politics* 4 (1): 1-9.
- Rasmussen, Anders F. (1993). *Fra socialstat til minimalstat*. København: Samleren.
- Skjæveland, Asbjørn (2001). Party cohesion in the Danish parliament. *Journal of Legislative Studies* 7 (2): 35-56.
- Skjæveland, Asbjørn (2014). Udfordringer i Kaare Strøms teori om partiadfærd. *Politica* 46 (3): 323-341.
- Skjæveland, Asbjørn (2020). Unicameralism in Denmark: Abolition of the Senate, current functioning and debate, pp. 225-238 i Nikolaj Biljeveld, Colin Gritnner, David E. Smith og Wybren Versteegen (red.), *Reforming Senates: Upper Legislative Houses in North Atlantic Small Powers 1800-Present*. Abingdon: Routledge.
- Strøm, Kaare (1990). A behavioral theory of competitive political parties. *American Journal of Political Science* 34 (2): 565-598.
- Tamm, Ditlev (1999). *Det høje C. En bog om Det konservative Folkeparti 1965-1998*. København: Gyldendal.
- Thomsen, Søren R. (1987). *Danish Elections, 1920-79: A Logit Approach to Ecological Analysis and Inference*. Aarhus: Politica.

- Valgundersøgelsen (2007). <http://www.valgprojektet.dk> (16. marts 2019).
- Venstre (2006). *Venstres principprogram* <https://www.venstre.dk/politik/principprogram> (16. marts 2019).
- Venstre (2012). *Venstres vedtægter* https://www.venstre.dk/_Resources/Persistent/71ca37e569a44e7a6e225142841229eb7f07d78a/Venstres_vedtaegter_2012.pdf (16. marts 2019).
- Vincent, Andrew (2009). *Modern Political Ideologies*. London: John Wiley & Sons.
- Økonomikontoret (2018). Regnskaber for folketingsgruppe støtte for 2017. https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/organisation/folketingets-administration/folketingets-regnskaber/folketingets-gruppestoette/gruppestoetteregnskaber_2017.ashx?la=da (16. marts 2019).